

Хар йилнинг 20 апрелида Германия полициясидан хушёрлик кўпрок талаб килинади. Сабаби, бу санада Адолф Хитлер тугилган (аслида Хитлер деб ёзиш тўғри, чунки бизга рус тилидан Гитлер номида кириб келган - муаллиф). Германияда иккинчи жаҳон урушида бир неча миллионлаб инсонларнинг умрига зомин бўлган, янги тарихдаги энг жирканчли шахснинг тарафдорлари хали ҳам топилади. Хусусан, 2011 йилнинг кеч кузида Германияда НСУ (Национал Социалистичесер Унтергрунд) деб ном олган агрессив миллатчи яширин ташкилот борлиги маълум бўлди. НСУ аъзолари 10дан ортик хорижликларни (кўпчилиги турклар) отиб ўлдирганлари фош этилди. Бу ташкилот хозирда Германияда рўйхадан ўтган НПД (Немис Миллатчи Партияси) томонидан қўллаб келиниши ҳеч кимга сир эмас. Адолф Хитлер Германияда жуда кўп ўрганилган шахслардан биридир. Унинг шахси хақида бир неча минглаб адабиётлар ёзилган, илмий тадқиқотлар олиб борилган. Ахамиятлиси, у хали ҳам Германия матбуотидан бош мавзуларидан бирига айланган. Бу ҳолатни икки хил тушуниш мумкин. Биринчиси, немис ҳукумати оммани Хитлернинг жинойатларини унутмасликка ундамоқчи. Иккинчиси, Хитлер хақида чоп этилган мақола газета ва журналлар жуда кўп сотилади. Табиийки, бунинг молиявий фойдаси бор. Германияда Хитлернинг шахсига кизиқиш хали ҳам юқоридир. Биз Адолф Хитлерни фашистлар отаси сифатида яхши билсакда, аммо унинг шахсий ҳаёти хақида жуда кам маълумотга эгамиз. Куйидаги мақолада ўта зиддиятли шахснинг келиб чиқиши ва унинг “Учинчи империя” гоёси хақида фикр юритамиз.

Адолф Хитлер 1889 йилнинг 20 апрелида Австриянинг Германия билан чегарадош Браунау шаҳрида тугилган. Унинг отаси Алоис Хитлер божхона хизматчиси, онаси Клара Хитлер эса уй бекаси эди. Унинг муштумзўр отаси 1903 йил, онаси эса узок касалликдан сўнг 1907 йил вафот этади. Хитлер ёшлигида санъат соҳасига кизиқади ва рассом бўлиш мақсадида 18 ёшида Австрия-Венгрия империяси пойтахти Вена шаҳридага санъат академиясига ўқишга топширади. Аммо у “етарлича талантга эга эмаслиги” туфайли икки марта имтиҳондан ўта олмайди. Унинг рассом бўлиш орзуси шунчалик кучли эдики, ўқишга киролмасда Венада қолиб, кўча ва гавжум майдонларда ўзи чизган расмларини сотиб кун кечиради.

Австрия-Венгрия ўша даврда кўп миллатли империя бўлиб, у ерда немис тилида сўзлашувчилар ўзларининг янги миллатчилик гоёлари билан чиқа бошлаган эди. Яъни, немис халки - “олий ирк” тушунчаси кенг таркалаётганди. Чунки иктисодий инкироз кучайиб, империянинг таназзулга юз тутиши экстемистик-миллий гоёларни тарғиб қилувчи гуруҳларга йўл оча бошлаганди. Адолф Хитлер ҳам немис миллатчи гуруҳларига

аъзо бўлиб, унинг таъсири остида, ўзининг миллатчилик - “Буюк Германия” гоёсини шакллантиради. Сиёсат оламига кириб бораётган Хитлер бирданига рассом бўлиш орзусидан воз кечади ва 1913 йилда Австрия-Венгрия армиясига хизмат қилишдан бош тартади. Ўз тили билан айтганда “хақиқий немислар юрти” бўлмиш Германияга, Мюнхен шаҳрига кетади. Биринчи жаҳон уруши бошланганида у Бавария кўшинлари сафига кўнгилли аскар бўлиб кириб, урушда фаол иштирок этади ҳамда бир неча бор жароҳат олади. Уруш давомида “кўрсатган жасорати учун” 1 чи ва 2 чи даражали темир хоч билан тақдирланади.

Германия империяси биринчи жаҳон урушда енгилгандан сўнг, Хитлер сиёсатга янада чуқурроқ шўнгийди. Боиси, у уруш вақтида ўзининг нотиклиги ва ташкилотчилиги билан кўпчиликка танилиб бўлган эди. 1921 йилда Хитлер бир неча сафдошлари билан Мюнхен шаҳрида “Немис ишчилар партиясини” тузади. Ўзи партия раиси этиб сайланади. Унинг партияси тез орада катта муваффақиятга эришади ҳамда бошқа миллатчи партиялар билан бирлашиб Бавария ўлкаси сайловларида кўп овозга эга бўлади. Чунки бу партиялар консерватив халқнинг миллий гурурини оловлантира олган, бунда Хитлернинг шахси ва унинг нотиклик санъати муҳим рол ўйнаган эди. Унинг максади нима қилиб бўлса ҳам тезда ҳукуматга эга бўлиш эди. Шунинг учун унинг бошчилигида миллатчи гуруҳлар 1923 йили Мюнхендаги ҳукуматга қарши давлат тўнтаришини ўтказишга ҳаракат қилишади. Тўнтариш амалга ошмай қолади ва Адолф 5 йил қамок жазосига ҳукм қилинади. Хитлер қамокдалигида ўзининг бутун дунёқарабини акс эттирган “Мейн Кампф” (Менинг мужодалам) китобини ёзади. Бу китобда Хитлер миллий-социалистик ва фашистик гоёларни тарғиб қилиб, немис халқини марксист-большевикларга қарши курашга чорлайди ҳамда немис халқини “олий ирк”ка мансублигини таъкидлаб, яҳудийларни тағ-томири билан кириб ташлашни талаб қилади. Бунинг ҳосили шуки, орадан кўп ўтмай 50 миллион инсоннинг умрига зомин бўлган иккинчи жаҳон уруши бўлиб ўтди. Урушда фашистлар инсоният тарихида мисли кўрилмаган жиноятларни содир этишган. Жумладан, одамларнинг концентрацион лагерларда тириклайин қуйдирилиши, ёш болалар билан хар-хил жароҳлик синовлар ўтказилиши ҳамда она-болаларнинг газ бункерларида ўлдирилишидир.

Шу ўринда, Хитлер нега айнан яҳудийларни ёмон кўрган, деган савол тугилиши табиий. Унинг антисемитик гоёлари, Вена кўчаларида рассомлик билан кун кечириб юрган вақтида пайдо бўлган. Ўша вақтларда Венада “Германизация” – Немислаштириш ҳаракати пайдо бўлиб, у яҳудий, чех, славян ва хоказоларга қарши идеологик кураш бошлаган эди. Биринчи жаҳон урушида Германия мағлуб бўлади ва Версалда шармандали келишувга имзо чекади. Хитлер энди кўп миллатли эмас, бир миллат, яъни, “ориёр–иркли” енгилмас миллатни пайдо қилиш керак, деб тушунади. Унингча бу ирк - “Ориёр-немис ирки” эди.

1919 йилдан бошлаб Хитлер “ориёр-ирки”нинг Европадаги асосий максади – биринчи навбатда ер юзини яҳудийлардан тозалаш, деб таъкидлайди. Бунга сабаб, бу бир тарихий зарурат бўлиб, унда ориёр-ирки ҳамда яҳудийлар дунё ҳукмронлиги учун курашни бошлаганди. Киёматдаги “апокалиптик охириги жанг”да ҳам мана шу икки миллат ҳукмронлик учун майдонга чиқиши мумкин эди. Хитлернинг фикрича, буни олдини олиш учун яҳудийларни ҳозирдан бошлаб ер юзидан тозалаш лозим ва дунёда битта ҳукмрон

ирк – Ориёрлар бўлиши керак. Совет Иттифоки Хитлернинг фикрига кўра, славян-осиёлик танадан ва яхудий калладан иборат бир махлук эди. У немис миллати учун келажакда катта хавф соларди.

Баъзи маколаларда Хитлернинг оиласи ҳам яхудийлар оиласи эканлиги тахмин килинади. 1932 йил генеалоглар Хитлернинг авлодларини текшириб, унда яхудий кони йўклигини тасдиқлашган. Бундай “текширув”ларга ишонч бўлмасада, унинг яхудийларга тааллуқли жойи борлигини исботловчи далил ҳам йўк. У яхудийларни канчалик ёмон кўрмасин, 1938 йили онасини даволаган бир яхудий шифокорни оиласи билан Австриядан АКШга кўчиб кетишига шахсан ўзи бош-кош бўлган экан.

Адолф Хитлер 1924 йили муддатдан аввал камокдан озод этилади. Шундан сўнг у бутун Германия Миллий Социалистик ишчилар партиясида асосий рол ўйновчи шахсга айлана бошлайди ва тез орада унинг етакчиси бўлади. Унинг партияси учун 1929 йилги жахон иктисодий инкирозидан сўнг катта имконият очилади. Дунёнинг бошқа давлатлари каби Германия иктисодиёти ҳам бутунлай инкирозда бўлиб, миллионлаб ишсизлар мавжуд эди. Миллий-популистик шиорлар билан 1932 йил июль ойидаги бутун немис сайловларда НСДАП (Националсоциалистиче Арбеитспартеи – Националсоциалистик ишчи партияси) энг кўп овоз олади. Чунки бошқа ҳамма партиялар ўз ишончини йўқотган, колаверса, халк учун Интернационализм ва Социал-Демократиядан кўра миллатчилик шиор, ваъдалари янгилик эди. Адолф Хитлер эса, конунга мувофик, Германиядаги ҳукумат бошлиги Реичсканцлер – бош вазири бўлади. Аммо у хали катта сиёсий кучга эга эмас эди. Сабаби, Парламентда ракибларининг – бошқа сиёсий партиялар, айникса, коммунистик партиянинг роли анча кучли ҳисобланарди. 1934 йил август ойида Германия президенти Хинденбург вафот этгач, Хитлер аввал ўз ракибларини, шу жумладан Коммунист Энгст Телманни ликвидация қилади ва бутун немис армияси кўмондонлигини кўлга олади. Шундан сўнг у президент ва Канцлер амалини бирлаштириб “Фухрер унд Реичсканцлер” яъни, Дохий ва империя бош вазири номини олади. У бутун куч ишлатар тизимларни ўз атрофида йигиб, ўз шахсига мужассамлантиради. Шундай қилиб миллатчилар Германиясини машхур тўртлик ўз кўлига олади: Хитлер – Фюрер; Хеинрих Химмлер - ички ишлар вазири, шу жумладан, Гестапо (давлат махфий полицияси), СС (Мудофа гуруҳи), СД (хавфсизлик хизмати) СА (оператив бўлим) бошлиги; Жосеф Гоббелс - Пропаганда Вазири; Херман Горинг эса хаво кучлари ва харбий денгиз флоты вазири.

Хитлер Давлат тепасига келгач, халк орасида жуда тез обрў эътибор қозонади. Чунки у халкни ҳам қорнини ҳам миясини алдайди. У биринчи жахон урушида эзилган немис халқини ўзининг олий ирк гоёси билан руҳлантира олади ҳамда Германия жуда тез суратларда иктисодиётини тиклаб, ишсизлик қамаяди. Хитлернинг иктисодий режаси кўра, аввал сунъий кредит ва векселлар орқали давлатнинг харбий базасини кучайтириш кейин кўшни давлатларни босиб олиш орқали мамлакатни арзон ишчи кучи эвазига тўлдириш эди.

У тарихий зарурат сифатида немис халқига ернинг ноҳак таксимланганини ваҳ қилиб, ўзининг асосий мақсади – агрессорлик сиёсатини аста-секин амалга ошира бошлайди. Хитлернинг енгиллик билан Европани катта қисмини босиб олишининг кўп сабаблари

бор. Бир томондан гарб мамлакатлари Хитлер ёрдами билан Совет Иттифокига карши курашга умид боғлашган бўлса, совет диктатори Сталин эса, Хитлер билан “ўзаро хужум килмаслик шартномаси” ҳамда шаркий Европа ва Польшани иккига бўлиш махфий келишуви (1939 йил) оркали ўз мавкеини мустахкамлашга интилади. У шу билан Хитлерни кўшни мамлакатларга хужумига хайрихоҳлик билдиради. Сталин Хитлерга шунчалик ишонган эдики, 1941 йил 22 июнда вермахтинг СССРга карши хужум килганига унинг ҳеч ишонгиси келмайди ва буни гарбнинг навбатдаги провокацияси, деб тушунади.

Биз бу ерда иккинчи жаҳон уруши ҳақида тўхталмаймиз, аммо Германиянинг урушда енгилшининг оддий сабабларини айтиб ўтишимиз мумкин. Биринчидан, Германия сунъий кредитлар ҳисобига ривожланган иктисоди билан узок уруш олиб боролмасди. Хитлер “Барбаросса” – Блицкриг (яшин тезлигидаги уруш) режаси билан Совет Иттифокини босиб олишга тўла ишонади. Уруш унинг ҳисобига кўра 3 ойдан зиёд давом этмаслиги керак эди. Вермахт факат Уралгача бориб, у ерда Европани Осиёнинг ёввойи тўдаларидан сакловчи буюк бир девор куриши керак эди. Совет Иттифоки парчаланиб, немис колонияларига айлантирилиши режалаштирилганди. Аммо у Кизил Армиянинг моддий потенциалини назарга илинмаганди. Колаверса, Жаков Жугашвили (Сталиннинг немис лагерида ҳалок бўлган ўгли) айтганидек, Россиянинг бепоёнлиги ва совук кишининг ўзи ҳар қандай душманни енгиб кўярди.

Иккинчидан, Хитлернинг енгилмаслик иштиёки ва ишончи 1942 йил декабр ойларидаги Сталинград жанглиридан кейин сўна бошласада, у ҳамон немис ҳарбий кучларини ортикча баҳоларди. У ўзининг бош уруш тезисларида, “Урушда хато килинмаслиги лозим. Ақлсизларгина икки фронтда жанг олиб боради”, деб айтар эди. Кутилганидек, 1944 йил ёзида Вермахтга карши гарбий ва жанубий фронтлар очилади, яъни, Америка-Англия кўшинларининг Франция ва Италия киргоқларига келиб тушишлари билан Германия иккимас, уч жабҳада курашишига мажбур бўлади.

Уруш охирлагач Хитлер, ҳақиқатдан ҳам ақлдан оза бошлагандек кўринади. Чунки у бутун немис халқи Фюрерни сотди, охигача курашмади, деб айблади ва Германияни душман кўлига қолдирмаслик учун бутун давлат инфраструктурасини ишдан чиқаришга буюради. Боиси, Националсоциализмдан сўнг немис халқи яшамаслиги керак эди. 1945 йил 30 апрелда Адолф Хитлер Берлиндаги ўз саройи бункерида узок йиллик машукаси Эва Браунга уйланади ва ўша куни аввал рафикасини, кейин узини жонига қасд қилади. Уларнинг жасадлари Канцлер саройида қуйдириб юборилади, қолдиклари эса 4 метр чуқурликка қўмиб қўйилади (Берлиндаги Хитлернинг собиқ саройи ва мурдаси ёқиб юборилган жойининг ўрнида ҳозир Яҳудийлар учун Холокауст ёдгорлиги ўрнатилган).

Хитлернинг суяқ қолдиклари сақлангани ҳақида кўп дискуссиялар мавжуд. Баъзи манбаларга кўра, қолдиклар руслар томондан қовлаб олиниб, аввал Германиянинг Сачсен-Анхалт ўқасидаги ўрмонларидан бирига қўмилган, кейинчалик у ер янги миллатчилар учун қадамжой бўлиб қолмаслиги учун яна қазиб олиниб, Москвадага КГБ Архивида сақланар экан. АҚШ олимлари Совет Иттифоки қулагач, Хитлер бош чаногини сақланиб қолган бир парчасини текширишга мувафқ бўлишади. Лекин улар бош чанокни бир аёлга (яъни Хитлернинг рафикаси Эва Браун бўлиши мумкин) тегишли эканлигини таъкидлашмоқда. Аммо бу ҳам аниқ исботланмаган кўринади, чунки руслар бу фикрни

катъий рад этиб келишмоқда. Хар холда бу хам бир сиёсий ўйин бўлиши мумкин. Сабаби, Хитлерни ўлик ёки тиригини ҳеч ким қўлга киритмаган, у том маънода ликвидация қилиниши шарт эди. Карангки, Хитлерники деб хали тўлик исботини топмаган бир парча бош чаноги хам бутун бир катта мунозарага сабаб бўлмоқда.

Олдин таъкидлаб ўтганимиздек, баъзи бир немис миллатчилари ханузгача Хитлернинг домидан кутулганларича йўқ. Унинг гоёлари айнан ҳозирги миллатчилар фикрлари билан ҳамоҳангдир, яъни, мамлакатнинг ҳар қандай иқтисодий-ижтимоий муаммоларига чет элликлар ва мигрантлар айбдордир. Германиянинг шарқий (собик ГДР) ўлкалари чекка қишлоқларига боришга, бу ерда яшаётган ҳар қандай хорижликни юраги дов бермайди. Чунки у ерлар расмий немис ҳукумати тан олмасада, ўша миллатчи гуруҳлар қўлида бўлиб қолмоқда. Холбуки, баъзи бир немислар ўзларининг яқин авлодлари қилган жиноий ўтмишларидан ҳалигача ҳулоса чиқариб олмаганлар. Улар ҳар қандай гоёни виждон эркинлиги билан ҳаспўшлашга ҳаракат қилишади. Нацист Ҳаво Қучлари Вазири Ҳерманн Горингдан, миллионлаб қурбонлар учун виждонингиз олдида қандай жавоб берасиз, деб сўрашганда, шундай деб жавоб берган экан: "Менинг виждоним йўқ, менинг виждоним Адолф Хитлер!"

Ифтихор Шомуродов
Берлин, Хумболдт Университети